

Nr 17

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät, m. m.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln, punkten 25, föreslagit riksdagen att till Befrämjande av landsbygdens elektrifiering för budgetåret 1958/59 anvisa ett reservationsanslag av 11 000 000 kronor. Av detta belopp har i enlighet med förslag i ett av elupprustningskommittén avgivet betänkande 7 000 000 kronor avsetts för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät samt 4 000 000 kronor för de med förenämnda anslag för närvarande avsedda ändamålen. Den närmare dispositionen av beloppet å 7 000 000 kronor ävensom övriga förslag i omförmälda betänkande avsågs enligt uttalande i statsverkspropositionen bliva behandlade i särskild proposition till 1958 års riksdag.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 14 februari 1958 avläten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 116, under åberopande av bilagt utdrag av protokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät, som angivits i propositionen.

Vad först angår *elektrifieringsberedningens* medelsäskande för budgetåret 1958/59 till befrämjande av landsbygdens elektrifiering avser detta en anslagshöjning med 2 000 000 kronor.

Såsom motiv till nyssnämnda yrkande har elektrifieringsberedningen anfört huvudsakligen följande. Under budgetåret 1956/57 har för bidragsgivning disponerats 4 400 000 kronor, varav 4 000 000 kronor härrör från de för budgetåret anvisade anslagsmedlen, och resten, 400 000 kronor, från odisponerad behållning från budgetåret 1955/56. Vid senaste budgetårsskiftet var samtliga tillgängliga anslagsmedel disponerade. Vid slutet av budgetåret 1955/56 förelåg en balans av ansökningar, för vilka anslagsmedel saknades, motsvarande bidragsanspråk på 3 400 000 kronor. Balansen av sådana ansökningar motsvarande vid slutet av budgetåret 1956/57 bidragsanspråk på 3 000 000 kronor.

Till beredningen har under budgetåren 1954/55, 1955/56 och 1956/57 inkommit ansökningar med bidragsanspråk på 5 300 000, 3 100 000 resp. 3 700 000 kronor. De lägre beloppen under de båda senast förflutna budgetåren finner beredningen böra ses mot bakgrunden av de svårigheter, som förelegat att åstadkomma elektrifiering enligt då gällande bidragsgrunder. Hur stor ökningen av anspråken kommer att bli under innevarande och näst-

kommande budgetår i anledning av de nya bidragsgrunderna, kan enligt beredningen f. n. svåriligen bedömas. Anspråken torde emellertid komma att överstiga 4 000 000 kronor för år. Eftersom anslaget för innevarande budgetår uppgår till nyssnämnda belopp, kan sålunda en ökning av balansen emottas under budgetåret. Anspråk, som kan inkomma med anledning av möjligheten för Kungl. Maj:t att i särskilda fall bevilja bidrag för upprustning av befintligt distributionsnät, har ej medräknats. Beredningen anser ett anslag av 6 000 000 kronor erforderligt för att kunna tillgodose huvudparten av bidragsanspråken under budgetåret 1958/59, däri inbegripet balansen vid budgetårets början.

Departementschefen har under vederbörande anslagspunkt i 1958 års statsverksproposition uttalat sig sålunda.

»Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 6 juni 1957 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet samma dag särskilda sakkunniga för att verkställa utredning rörande det belopp å 50 000 000 kronor, som enligt ett av chefen för finansdepartementet i anslutning till förslaget om införande av allmän energiskatt i propositionen nr 175 till 1957 års riksdag gjort uttalande, mot vilket riksdagen icke hade något att erinra, skall avses för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät under den närmaste femårsperioden. De sakkunniga har den 29 november 1957 avgivit ett betänkande med förslag till riktlinjer i ämnet. I betänkandet, som för närvarande är föremål för remissbehandling, har bland annat föreslagits att 7 000 000 kronor skall anvisas till ifrågavarande ändamål för budgetåret 1958/59. Detta förslag kan jag tillstyrka och förordar, att sagda belopp skall upptagas å en särskild anslagspost under förevarande anslag. Den närmare dispositionen av nyssnämnda belopp och övriga förslag i betänkandet torde få behandlas i särskild proposition till 1958 års riksdag. För de med anslaget för närvarande avsedda ändamålen föreslår jag en oförändrad medelsanvisning av 4 000 000 kronor.»

I propositionen 1958: 116 omtalas att *elkraftutredningen av år 1943* den 21 april 1954 avlämnade sitt huvudbetänkande angående elkraftförsörjningen (SOU 1954: 12). Främst i syfte att skapa förbättrade förutsättningar för en fullgod distribution av elektrisk kraft på landsbygden föreslogs i betänkandet en successiv omorganisation av distributionsverksamheten, vilken enligt utredningen företedde behov av en omfattande rationalisering, ävensom en effektivisering av statens kontrollerande, reglerande, rådgivande och stödjande verksamhet på elområdet. För att ge staten ökat inflytande på utformningen av distributionsnäten föreslogs skärpta regler rörande koncession å elektriska ledningar genom ändringar i lagen den 27 juni 1902, nr 71, innefattande vissa bestämmelser om elektriska ledningar. Förslag framfördes bl. a. även om inrättande av en central statlig elorganisation.

Över betänkandet har remissyttranden avgivits av ett stort antal myndigheter och organisationer.

Elkraftutredningens förslag beträffande ändrad lagstiftning angående

elektriska anläggningar förelades 1957 års riksdag i propositionen nr 161, vilken proposition i huvudsak bifölls av riksdagen (L³U 22, rskr 330). I statsverkspropositionen till samma års riksdag (VI ht 1957 p. 57) behandlades huvuddragen av utredningens förslag till omorganisation av de statliga organ, vilka har överinseendet över elkraftförsörjningen, varvid förordades, att de centrala arbetsuppgifterna rörande elektriska frågor tills vidare skulle handhas av de nu bestående organen, nämligen främst kommerskollegii elektriska byrå, statens elektriska inspektion, elektrifieringsberedningen och statens prisregleringsnämnd för elektrisk ström. Emellertid skulle spörsmålet om en ökad samordning av hithörande ärenden ägnas fortsatt ingående uppmärksamhet. Mot sagda uttalande i statsverkspropositionen hade riksdagen intet att erinra (SU 6, rskr 6).

I propositionen 1957:175 angående komplettering av riksstatförslaget för budgetåret 1957/58 m. m., innefattande bl. a. förslag till allmän energibeskattnig, förordades, att statsmakterna för den närmaste 5-årsperioden skulle binda sig för ett aktivt handlingsprogram för energiområdet, i vilket program bl. a. skulle ingå statsstöd intill 50 miljoner kronor för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät. Häremot hade riksdagen icke något att invända (BevU 47, rskr 363). Med stöd av ett Kungl. Maj:ts beslut den 6 juni 1957 tillkallade dåvarande chefen för jordbruksdepartementet 3 sakkunniga för att verkställa utredning rörande dispositionen av förenämnda belopp å 50 miljoner kronor till upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät. De sakkunniga, vilka antog benämningen *elupprustningskommittén*, har den 29 november 1957 avlämnat betänkande med förslag i ämnet (stencilerat).

Över sistnämnda betänkande har efter remiss yttranden avgivits av *kommerskollegium* efter hörande av statens elektriska inspektion, *elektrifieringsberedningen*, *statskontoret*, *lantbruksstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *riksräkenskapsverket*, *samtliga länsstyrelser med undantag för länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län*, *Svenska landskommunernas förbund*, *Svenska landstingsförbundet*, *Hushållningssällskapens förbund*, *Riksförbundet Landsbygdens folk*, *Kooperativa förbundet*, *Landsbygdens elnämnd*, *Riksförbundet för elektrifieringen på landsbygden*, *Riksföreningen för elstudier*, *Svenska elverksföreningen*, *Svenska vattenkraftföreningen* samt *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation*.

Med utgångspunkt från omförmälda båda betänkanden och de däröver avgivna remissyttrandena har i propositionen 1958:116 sammanfattningsvis föreslagits, att statligt stöd till upprustning av landsbygdens elnät skall — inom ett totalbelopp av 50 miljoner kronor för de närmaste 5 budgetåren samt på i propositionen angivna villkor — utgå i form av bidrag till eldistributionsföretag, som är i uppenbart behov därav och som utnyttjat föreliggande möjligheter att på annat sätt anskaffa kapital till upprustningen. Samtliga räntabla förbättringsåtgärder förutsattes skola utföras utan statsbidrag. Syftet med det statliga upprustningsstödet avses vara att göra det stödmottagande distributionsföretaget ekonomiskt bärkraftigt för

framtiden. Kan detta syfte icke uppnås med ett med hänsyn till förhållandena rimligt bidrag, bör enligt uttalande i propositionen bidragsansökan avslås med angivande av motiven härför. Ett dylikt avslagsbeslut torde utgöra skäl för vederbörande företag att överväga möjligheterna av reorganisation.

Den centrala administrationen av det statliga elupprustningsstödet skall jämlikt propositionen uppdragas åt elektrifieringsberedningen, som samtidigt föreslås förstärkt med en juridiskt utbildad, administrativt välmeriterad ledamot samt med en ledamot representerande landsbygdsintressena. Den regionala handläggningen av ifrågavarande ärenden förordas skola åvila länsstyrelserna. Såväl dessa som elektrifieringsberedningen föreslås få utnyttja visst belopp av upprustningsmedlen för anlåtande av expertis och tillfällig arbetskraft.

I propositionen redovisas å s. 4—7 de nuvarande eldistributionsförhållandena på landsbygden, å s. 8—10 gällande bestämmelser rörande koncession och statsstöd samt å s. 10—18 allmänna synpunkter på upprustningen. Å s. 18—29 lämnas en redogörelse för elupprustningskommitténs förslag beträffande grunder för det statliga upprustningsstödet samt de över sagda förslag avgivna remissyttrandena, varefter å s. 30—36 återgives vad nyssberörda kommitté och de i anledning av dess betänkande hörda remissinstanserna anfört i fråga om administrationen av elnätupprustningen. Utskottet tillåter sig hänvisa till propositionen i berörda delar.

Departementschefen har i propositionen 1958: 116 anfört följande.

»Ehuru elkraftdistributionen på vår landsbygd i allmänhet kan anses fylla högt ställda anspråk företer den dock på åtskilliga håll betydande brister. Dålig och otidsenlig materiel ävensom i övrigt eftersatt underhåll och förnyelse har sålunda medfört, att elnäten i vissa trakter befinner sig i ett skick, som bland annat ur drifts- och säkerhetssynpunkt måste anses otillfredsställande. Det är därför naturligt, att krav rests på att verkningsfulla åtgärder skall vidtagas för att åstadkomma en upprustning av de bristfälliga näten. Detta krav har förstärkts allteftersom rationaliseringen inom landsbygdens näringsgrenar lett till ett ökat ianspråktagande av elektrisk energi. Med fog hävdas att ifrågavarande brister i viss utsträckning fördröjer den fortsatta rationaliseringen och utbyggnaden av berörda näringsgrenar.

Beträffande det aktuella upprustningsbehovets storlek saknas säkra uppgifter. Det statistiska material, som under senare år framlagts efter skilda undersökningar, har nämligen infordrats och bearbetats från olika utgångspunkter och de på materialet grundade analysresultaten är därför icke jämförbara. Elkraftutredningen kom för sin del fram till att år 1950 60 procent av landsbygdens detaljdistributionsnät var undermåliga om överföringsförmågan lägges såsom bedömningsgrund och 50 procent om prövningen sker ur drifts- och säkerhetssynpunkt. Utredningens beräkningar hänförde sig huvudsakligen till smärre distributionsnät. En år 1956 i Svenska elverksföreningens och Svenska vattenkraftföreningens regi verkställd undersök-

ning, vilken avsåg en bedömning av upprustningsbehovet i förhållande till antalet abonnenter, gav till resultat att cirka 13 procent av de privata och kommunala eldistributionsföretagens och deras återdistributörers elnät på landsbygden erfordrade egentlig upprustning. Upprustningsbehovet hos återdistributörerna kunde beräknas till 21 procent och hos de större distributionsföretagen till 7 procent. Under antagande att statens vattenfallsverks återdistributörer vid undersökningstillfället föredro ett relativt sett lika stort upprustningsbehov som övriga dylika distributörer kan undersökningen i fråga anses ha givit vid handen att drygt 15 procent av de abonnenter undersökningen avsåg år 1956 var i behov av en förbättrad elkraftförsörjning.

Ävenledes år 1956 verkställde Landsbygdens elnämnd en utredning av upprustningsbehovet vid landets eldistributionsföreningar, varvid framkom att 34 procent av de föreningar — cirka två tredjedelar av samtliga — som besvarade dem tillsända förfrågningar behövde större upprustning. Behovet visade sig vara störst hos mindre föreningar och sedan sjunkande vid ökat antal förbrukare inom föreningarna. Sålunda uppgav 46 procent av antalet föreningar med högst 20 abonnenter, att de hade ett uppenbart behov av upprustning av elnäten, medan motsvarande procenttal för föreningar med över 1 000 abonnenter var 28. Geografiskt sett förefinnes enligt elnämndens utredning det största upprustningsbehovet vad beträffar föreningsanläggningar i Östergötlands, Jämtlands och Värmlands län. Även i de två nordligaste länen samt i Södermanlands län återfinnes många föreningar, som uppvisar behov av betydande upprustning. Hela antalet förbrukare vid de föreningar, vilka enligt sistnämnda utredning år 1956 behövde en mera genomgripande upprustning, uppgick till inemot 76 000. Detta innebär att cirka 30 procent av elföreningarnas abonnenter sagda år hade otillfredsställande distributionsförhållanden.

Av de återgivna statistiska uppgifterna framgår, att de mindre distributionsenheterna uppvisar större brister i sina elkraftanläggningar än de större enheterna. Detta sammanhänger givetvis med att de förstnämnda ej har samma ekonomiska resurser för kontinuerligt underhåll eller tidsenlig standardförbättring av anläggningarna som de senare. Det låga konsumentantalet, konsumentstockens oftast ensidiga sammansättning och den ringa energiomsättningen utgör ofta ett hinder för en tillfredsställande verksamhet. Därtill kommer att de små företagen har begränsade möjligheter att hos sig anställa tekniskt och ekonomiskt erfaren personal. Enligt elkraftutredningen fick år 1950 nära en tredjedel av elkonsumenterna på landsbygden sin elkraft från distributionsföretag med mindre än 500 förbrukare per företag och ungefär hälften från företag med högst 1 000 förbrukare. Emellertid har sedan dess åtskilliga små och samtidigt irrationella företag, huvudsakligen elföreningar, uppgått i större företag. I flertalet fall har rationaliseringen skett genom att förut självständiga enheters elkraftdistribution övertagits av de råkraftlevererande storföretagen. Antalet landsbygdsföretag av föreningstyp, som år 1944 och 1950 utgjorde cirka 2 050 respektive cir-

ka 1 580, hade år 1956 nedgått till cirka 1 300. Totala antalet landsbygdsföretag var vid angivna tidpunkter respektive cirka 3 400, cirka 2 750 och 2 365. Mellan åren 1944 och 1956 redovisar elföreningarna en minskning av förbrukarantalet från cirka 344 000 till cirka 255 000 medan de elkraft-distribuerande aktiebolagens underlag under samma period ökade från cirka 301 000 till cirka 387 000 förbrukare.

Det nyss anförda leder enligt mitt förmenande till slutsatsen att såsom en integrerande del av verksamheten för upprustning av landsbygdens elnät bör ingå åtgärder i syfte att söka uppnå en rationalisering av indelningen i distributionsområden, varvid på längre sikt oräntabla enheter sammanslås eller uppgår i större enheter.

Sedan länge har spørgsmålet om statlig medverkan till upprustning av landsbygdens elnät varit aktuellt. För att pröva bland annat denna fråga tillsattes år 1943 den tidigare omnämnda elkraftutredningen, vilken avgav sitt huvudbetänkande år 1954. I anledning av en av utredningen i skrivelse år 1950 gjord framställning om provisoriska åtgärder för att bland annat underlätta en upprustning i berörda hänseende föreslog Kungl. Maj:t 1952 års riksdag, under hänvisning till att genomförandet av en fortsatt elektrifiering stundom kan vara beroende av att ett redan befintligt nät upprustas, att Kungl. Maj:t skulle äga att i särskilda fall för upprustningsändamål bevilja statsbidrag från det dittills enbart för bidrag till nyelektrifieringar avsedda reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering. Vid riksdagsbehandlingen av detta Kungl. Maj:ts förslag uttalade sig jordbruksutskottet i sitt av riksdagen sedermera godkända utlåtande för en utredning rörande möjligheterna till statsstöd åt upprustningen av landsbygdsnäten. I avvaktan på denna utrednings resultat tillstyrkte utskottet vad Kungl. Maj:t föreslagit. Det av riksdagen lämnade bemyndigandet har Kungl. Maj:t där- efter utnyttjat endast i mycket begränsad utsträckning. I detta sammanhang torde böra nämnas, att i enlighet med beslut av 1956 års riksdag i anledning av i ämnet väckta motioner lån ur kraftledningslånefonden numera kan beviljas icke blott för anläggande av eldistributionsnät utan även för förnyelse, omläggning eller förstärkning av sådana nät.

I sitt huvudbetänkande framlade elkraftutredningen, åt vilken uppdragits att verkställa den av 1952 års riksdag begärda prövningen av frågan om ett statligt upprustningsstöd, sammanfattningsvis följande förslag i ämnet. För att generellt vidga möjligheterna för landsbygdens eldistributionsföretag att erhålla statliga, räntebärande lån förordade utredningen vissa ändringar i bestämmelserna för kraftledningslånefonden. Upprustningen av företagens elnät skulle därjämte stödjas genom utlämnande av såväl räntefria lån som kontanta bidrag från en ny statlig fond. Därvid borde statsstödet baseras på en räntabilitetskalkyl på hela distributionsverksamheten vid vederbörande stödsökande företag. Såsom allmän regel vid beviljande av räntefria lån borde enligt utredningen gälla att företagen genom långivningen skulle erhålla det kapital, som vid avsedd upprustning och verklig kostnad härför erfordrades för att elkraftpriset skulle reduceras till den övre gränsen för ett »nor-

malt» elkraftpris. Summan av räntefria lån, statsbidrag och samtidigt utlämnade räntebärande lån skulle ej få överstiga upprustningskostnaderna jämte eventuella utgifter för täckning eller omläggning av företagens skulder. Så långt det kunde befinnas erforderligt och möjligt borde det statliga upprustningsstödet förbindas med åtgärder för en rationalisering i huvudsakligt syfte att skapa företag med möjligheter att väsentligen på egen hand inom sina respektive områden ombesörja distribution av elkraft av fullgod kvalitet i erforderlig mängd och på skäligen, inom områdena utjämnande villkor. Vid rationaliseringen, som enligt utredningens antagande kunde slutföras på 15 å 20 år, borde eftersträvas att åstadkomma företag av för varje särskilt fall lämplig typ och med en minimistorlek av i runt tal 15 000 normaltariffenheter eller 2 000 förbrukare, motsvarande ett geografiskt område med cirka 7 000 invånare. Även om rationaliseringen i princip borde genomföras på frivillighetens väg borde möjligheter finnas till en tvångsvis utförd omorganisation.

För att rationaliseringen av eldistributionsföretagen skulle kunna fullföljas effektivt föreslog elkraftutredningen en på olika sätt utökad och intensifierad men samtidigt delvis förenklad statlig verksamhet av huvudsakligen kontrollerande, reglerande, rådgivande och stödjande karaktär. Berörda verksamhet borde omhänderhas av ett nybildat, centralt organ, benämnt statens elnämnd, med en underorganisation för tillsynsverksamheten, nuvarande statens elektriska inspektion, samt med en nyskapad underorganisation för det lokala rationaliserings- och rådgivningsarbetet. Elnämnden skulle övertaga de uppgifter som dittills åvilat kommerskollegii elektriska byrå, elektrifieringsberedningen och prisregleringsnämnden för elektrisk ström samt handlägga de nya arbetsuppgifter utredningen föreslog.

Finansieringen av statsstödet till elnätupprustningen samt elkraftförsörjningens rationalisering i övrigt föreslog utredningen skola ske genom uttagande av en accis på producerad och importerad elkraft. Medel till nyelektrifieringsstödet skulle enligt utredningen alltjämt anvisas å riksstaten.

Ett stort antal remissyttranden avgavs i anledning av elkraftutredningens huvudbetänkande. I nästan samtliga yttranden anfördes, att en förbättring av elkraftförsörjningen på landsbygden snarast borde komma till stånd inom det nuvarande kraftförsörjningssystemets ram. Däremot framfördes i åtskilliga fall från utredningen avvikande meningar beträffande medlen att nå detta syftemål. Ej minst i frågan om en rationalisering av distributionsföretagen restes kritik mot utredningens förslag och uttalanden.

Elkraftutredningen förordade — såsom ett led i strävandena att underlätta rationaliseringen av elkraftdistributionen på landsbygden — skärpning av kravet på koncession å elektriska ledningar. I anslutning härtill framlade Kungl. Maj:t i proposition till 1957 års riksdag förslag till ändringar i 1902 års lag om elektriska anläggningar. Därvid föreslogs bland annat skyldighet för innehavare av koncession för yrkesmässig distribution att leverera eller överföra ström till avnämare. Förslaget innebar även, att koncession skulle kunna helt eller delvis återkallas om distributionsplikten åsidosattes

i väsentlig mån. Den reglering, som för närvarande äger rum i fråga om priset på elektrisk ström, föreslogs i propositionen skola omfatta jämväl övriga villkor för leverans eller överföring av strömmen. Riksdagen biträdde i allt väsentligt Kungl. Maj:ts förslag. I sitt i ämnet avgivna utlåtande framhöll tredje lagutskottet såsom angeläget, att befintliga utlåningsfonder och bidragsresurser stärkes och medgivanden lämnas beträffande taxesättningen så att det blir möjligt att, där detta är ekonomiskt rimligt, genomföra det nödvändiga rationaliseringsarbetet med minsta möjliga tvång.

Förra årets riksdag hade även att taga ställning till ett av chefen för finansdepartementet i propositionen 1957:175 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1957/58 m. m. gjort uttalande, att statsmakterna i samband med behandlingen av frågan om ett införande av allmän energiskatt för den närmaste 5-årsperioden borde binda sig för ett aktivt handlingsprogram på energiområdet, vilket program bland annat skulle gå ut på statsutgifter till ett sammanlagt belopp av 50 miljoner kronor för upprustning av landsbygdens elnät. Vid sin prövning av vissa i anslutning till sistnämnda proposition väckta motioner förutsatte statsutskottet, att Kungl. Maj:t för 1958 års riksdag skulle framlägga förslag i enlighet med nysberörda uttalande. Vad chefen för finansdepartementet och statsutskottet sålunda anfört föranledde ingen invändning från riksdagens sida.

För att verkställa utredning rörande dispositionen av omförmälda belopp av 50 miljoner kronor jämte därmed sammanhängande frågor tillkallades sedermera särskilda sakkunniga, elupprustningskommittén, vilka avgav sina förslag i slutet av november 1957. Då remissbehandlingen av kommittébetänkandet icke kunde avslutas i sådan tid att Kungl. Maj:ts förslag i anledning därav kunde föreläggas riksdagen i 1958 års statsverksproposition, hemställde Kungl. Maj:t i sagda proposition utan ingående motivering om en medelsanvisning av 7 miljoner kronor för budgetåret 1958/59 till upprustning av landsbygdens elnät, varvid dock samtidigt uttalades att dispositionen av sistnämnda belopp samt övriga förslag i betänkandet avsågs skola behandlas i särskild proposition till 1958 års riksdag.

Elupprustningskommitténs förslag kan sammanfattas sålunda. Statligt stöd till upprustning av landsbygdens elnät bör enligt kommittén lämnas endast under förutsättning att föreliggande möjligheter utnyttjats att skaffa för upprustningen erforderligt kapital på annat sätt, exempelvis genom banklån eller lån ur kraftledningslånefonden. Ett snabbare och effektivare underlättande av lånemöjligheterna på den allmänna kreditmarknaden torde böra eftersträvas genom införande av statlig garanti för lån till nätupprustning. Det utvidgade statsstödet till sagda upprustning bör givas i form av bidrag, särskilt med hänsyn till att denna stödform är den administrativt enklare och har kraftigare stödverkan än ett räntefritt lån av samma storlek. Till grund för bestämmandet av bidragsbeloppets storlek bör läggas en räntabilitetskalkyl, utvisande att det upprustade företaget på längre sikt kan effektivt fullgöra sin distributionsskyldighet. Ett företag bör anses vara ekonomiskt bärkraftigt om kalkylen utvisar, att företaget är i stånd

att förränta och amortera sina lån och därutöver under en 30-årsperiod verkställa avskrivningar eller avsättningar till förnyelsefond med belopp som sammanlagt svarar mot nyanskaffningsvärdet för den totala anläggningen. I sammanhanget förordar kommittén en omprövning av den nuvarande skattelagstiftningens bestämmelser rörande avsättning till förnyelsefond.

För att skapa garantier för att syftet med upprustningsbidragen ej förfelas framför kommittén förslag till vissa villkor för statsbidrag. Sålunda förordar kommittén bland annat, att sökandena bör innan bidrag beviljas förplikta sig att iakttaga givna föreskrifter beträffande anläggningarnas standard. Vidare bör kontroll ske av att upprustningsåtgärderna överensstämmer med de upprustningsplaner, som legat till grund för bidragens bestämmande. Som kontrollant bör endast fullt opartisk och sakkunnig person anlitas. I avsikt att förebygga spekulativa försäljningar av med statsbidrag upprustade distributionsföretag bör enligt kommittén kommerskollegium i samband med prövning av koncession eller överlåtelsestillstånd i vissa fall även pröva fråga om och i vilken utsträckning utlämnade bidrag skall återbetalas.

Elupprustningskommittén förordar, att bidragsgivningen till stöd för en elnätupprustning förbindes med åtgärder för organisatorisk sanering av irrationella distributionsföretag. Några fixa gränser för företagsstorleken anser kommittén icke böra uppdragas utan hänsyn bör tagas till alla de faktorer, som inverkar på vederbörande företags förmåga att framdeles fullgöra sin distributionsskyldighet med rimliga taxor. I betraktande av önskvärdheten av lokal medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt även i detaljfrågor bör enligt kommittén företagsenheter av mera begränsad storlek eftersträvas. Vid valet av företagsform är den kommunala eller den kooperativa att föredraga, men även aktiebolagsformen kan anses lämplig om genom särskilda åtgärder och föreskrifter aktierna förbehålles bygdens befolkning eller vederbörande kommuner.

Med hänsyn till elkraftförsörjningens stora betydelse för näringsliv och välståndsutveckling finner elupprustningskommittén det böra ankomma på länsstyrelserna att regionalt ha överinseendet över och leda upprustningsverksamheten, i den mån den sker med statliga bidrag. I första hand bör länsstyrelserna enligt kommittén låta verkställa en grundläggande inventering av föreliggande upprustnings- och reorganisationsbehov inom länen. Vidare bör länsstyrelserna tillse, att alla intressenter får tillfälle att yttra sig och att vid behov förhandlingar om sammanslagning av distributionsföretag kommer till stånd. Den centrala handläggningen av upprustningsärendena bör enligt kommitténs förslag ombesörjas av elektrifieringsberedningen, vilken bör förstärkas med en person med juridisk sakkunskap samt med minst en landsbygdsrepresentant. Om ett av kommerskollegium i sin senaste anslagsskrivelse framlagt förslag att beredningen skall inordnas i kollegium vinner Kungl. Maj:ts bifall, bör jämlikt kommitténs uppfattning nämnda ämbetsverk handlägga även upprustningsärendena. I så fall bör

dock landsbygdens elkonsumenter bli effektivt representerade i den rådgivande nämnd i elkraftfrågor, som av kollegium föreslås skola knytas till ämbetsverket.

De årliga administrationskostnaderna för den statliga upprustnings- och reorganisationsverksamheten på förevarande område beräknas av kommittén till sammanlagt 340 000 kronor, varav 250 000 kronor antages komma att hänföra sig till den regionala administrationen.

Vad slutligen angår frågan om hur stor del av beloppet å 50 miljoner kronor, som bör äskas hos riksdagen för ett vart av de närmaste 5 budgetåren förordar kommittén, att 7 miljoner kronor yrkas för närmaste budgetåret och därefter 11 miljoner för påföljande 3 budgetår samt återstående 10 miljoner för budgetåret 1962/63.

De remissinstanser, som avgivit yttranden över elupprustningskommitténs betänkande, har i stor utsträckning instämt i de synpunkter och förslag, som däri framförts. Från vissa remissorgans sida har dock i skilda frågor hävdats en annan uppfattning än kommitténs. En närmare redogörelse för remissyttrandena har lämnats i det föregående, varför jag här hänvisar till vad där anförts.

I likhet med de kommittéer, vilka verkställt utredning av spørsmålet om upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät, ävensom samtliga de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över kommittéförslagen, anser jag, att staten bör medverka till en dylik, mångenstädes välbehövlig upprustning. Detta innebär dock icke, att jag finner staten böra övertaga någon del av ansvaret för förefintliga brister i de distributionsnät, som ej äges av staten. Ifrågavarande ansvar bör alltjämt utan inskränkning åvila vederbörande distributionsföretag. Det är uteslutande på dessa det ankommer att svara för att abonnenternas elkraftförsörjning är för dem tillfredsställande. I det allmänt näringspolitiska och i vissa fall sociala intresset av att landsbygdens tillgodoseende med elkraft är fullt godtagbart och ej hinderligt för landsbygdsnäringsarnas rationalisering och levnadsstandardens fortsatta höjande ligger emellertid tillräckliga skäl för att staten skall finansiellt bidra till en förbättring av eldistributionsförhållandena inom de områden, där dessa förhållanden för närvarande är uppenbart bristfälliga. Redan nu lämnas såsom förut nämnts visst statsstöd till upprustning av elnäten på landsbygden dels i form av bidrag ur anslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering i fall då särskilda omständigheter anses föreligga, dels såsom lån ur kraftledningslånefonden till förnyelse, omläggning eller förstärkning av elanläggningar. Detta statsstöd är emellertid alltför ringa för att ha nämnvärd betydelse, varför det bör avsevärt utvidgas till omfattningen och därjämte givas ändrad form, därest en statlig insats i angivet syfte skall bli effektiv. Det alltsedan år 1940 utgående statliga stödet till nyelektrifieringar bör fortgå tills vidare, emedan viss bebyggelse bland annat i det inre av Norrland alltjämt saknar tillgång till elektrisk ström. Behovet av ifrågavarande statsstöd minskar emellertid successivt och den statliga in-

satsen på landsbygdselektrifieringens område torde därför om några år kunna nästan helt koncentreras på åtgärder i upprustningsfrämjande syfte.

Det statliga upprustningsstödet bör enligt min mening inriktas så att de stödmottagande eldistributionsföretagens anläggningar når sådan standard, att företagen på ett tillfredsställande sätt kan fullgöra sin distributionskyldighet gentemot samtliga abonnenter, därest dessas anspråk avser rimliga kvantiteter elkraft. I fråga om storleken bör statsstödet avpassas så att de stödda företagen göres bärkraftiga för framtiden, vilket innebär att de sedan upprustningsåtgärderna slutförts kan med tillämpning av ett under hänsynstaganden till samtliga inverkanse faktorer såsom normalt bedömt elkraftpris förränta och amortera förefintliga lån samt i full utsträckning vidmakthålla anläggningarna och även på lång sikt driva verksamheten utan förlust.

Vid min bedömning av frågan, vilken form det kraftigt vidgade upprustningsstödet lämpligast bör ha, har jag liksom elupprustningskommittén stannat för bidragsformen. Såsom kommittén anfört är denna stödform den mest effektivt verkande och därtill den administrativt enklare. Genom att välja bidragsgivning framför låneverksamhet medverkar staten, vid tillämpning av de grunder som nyss angivits, direkt till en fullständig och omedelbar sanering av de distributionsföretag, som lämnas statligt bistånd. Vid bidragsgivning bör dock tillses, att medel icke utlämnas såsom kapital, vilket kan amorteras och förräntas på normalt sätt inom rörelsen. Även vissa andra villkor bör knytas till statsbidragen. Jag återkommer i det följande till de viktigaste av dessa.

Vad gäller spörsmålet om vilka slag av distributionsföretag som bör kunna ifrågakomma för statsbidrag anser jag, att principiellt samma stödmöjligheter skall föreligga för samtliga typer av företag. En förutsättning för att ett distributionsföretag skall kunna erhålla statligt upprustningsbidrag bör emellertid vara, att vederbörande företag företer ett uppenbart behov av finansiellt tillskott för upprustningen samt att företaget utnyttjat föreliggande möjligheter att anskaffa dylikt tillskott på annat sätt, exempelvis genom banklån, lån från kraftledningslånefonden, kapitalinsats av delägare eller genom skälig höjning av eltaxan. Liksom elupprustningskommittén finner jag att ett företags distributionsrörelse i princip bör betraktas som en odelbar enhet. Detta innebär, att en relativt hög upprustningskostnad inom ett begränsat område som regel kan utgöra skäl till statsbidrag allenast under förutsättning att kostnaden inverkar menligt på hela företagets ekonomiska bärkraft.

En på statlig bidragsgivning stödd upprustning av elnäten på landsbygden ställer givetvis krav på vida lånemöjligheter för de upprustande distributionsföretagen. Samtliga räntabla förbättringsåtgärder skall i enlighet med det förut anförda bestridas med lån, varjämte, såsom även nämnts, bidrag ej skall kunna utgå förrän möjligheterna till kapitalanskaffning jämväl för icke räntabla utgifter prövats. Möjligheterna att erhålla lån ur den statliga kraftledningslånefonden är emellertid begränsade, enär fondens behållning

nu understiger en halv miljon kronor och ej heller kan i varje fall under de närmaste åren beräknas öka i större utsträckning genom inflytande amorteringar. Någon förstärkning av fondens kapital har icke begärts hos riksdagen för nästa budgetår. Lånesökande distributionsföretag är alltså så gott som helt hänvisade till den allmänna kreditmarknaden. Från elupprustningskommitténs liksom från ett flertal remissinstansers sida har framförts tanken att underlätta möjligheterna att upptaga lån på den allmänna marknaden genom införande av statlig garanti för dylika lån. Jag finner denna tanke väl värd att beaktas, varför jag avser att inom kort hemställa hos Kungl. Maj:t om bemyndigande att låta utreda frågan om införande av bestämmelser beträffande statlig lånegaranti för såväl upprustnings- som nyanläggningskrediter till företag med elkraftdistribution på landsbygden. Vid ett eventuellt införande av kreditgaranti bör enligt min uppfattning utlåningen från kraftledningslånefonden upphöra samt medel till täckande av förluster på grund av lämnade garantier tagas ur samma anslag som bidragen. Jag vill i sammanhanget erinra om att riksdagens år 1945 församlade revisorer uttalat sig för prövning av frågan om att ersätta vissa utlåningsfonder med ett system med statlig lånegaranti. Resultatet av den av mig nyss förordade utredningen torde böra föreläggas riksdagen så snart ske kan.

Såsom jag tidigare nämnt anser jag, att det statliga upprustningsstödet bör syfta till att göra det stödmottagande distributionsföretaget ekonomiskt bärkraftigt för framtiden. Den definition av begreppet »ekonomiskt bärkraftigt», som torde böra gälla vid bidragsverksamheten, har jag angivit i det föregående. Därest berörda syfte med bidragsgivningen icke kan uppnås genom beviljande av ett belopp av efter förhållandena rimlig storlek bör bidragsansökan avslås under hänvisning härtill. Ett dylikt avslag bör utgöra skäl för företaget i fråga att åstadkomma en reorganisation av detsamma. Irrationella företag bör uppgå i andra distributionsenheter så att fullt bärkraftiga sådana enheter bildas. Givetvis kan någon viss företagsstorlek ej angivas såsom den generellt sett lämpligaste. I detta ämne har elupprustningskommittén anfört, att företagsenheter av mera begränsad storlek bör så långt det är möjligt eftersträvas med hänsyn till önskvärdheten av lokal medverkan, ansvarstagande och självbestämmanderätt jämväl i detaljfrågor. Som jag yttrat i det föregående bör på längre sikt oräntabla enheter sammanslås eller uppgå i större enheter. Vid en dylik rationalisering bör enligt min mening någon principiell bundenhet vid en viss storleksordning ej föreligga. Kommittén har även som sin mening framhållit att kommunala företag och ekonomiska föreningar är de lämpligaste företagsformerna för tillvaratagande av berörda intressen. För egen del vill jag uttala, att vid bidragsgivningen företräde icke bör givas någon viss företagsform. Det väsentliga är att vederbörande företag kan bedömas bli även på lång sikt fullt rationellt och räntabelt. Vad nu sagts bör vara grundläggande vid prövningen av ansökningar om statsbidrag till elnätupprustning. Oavsett vad förut anförts om att ett elföretag principiellt sett skall i ekonomiskt avseende bedömas som

en enhet, må upprustningsbidrag kunna beviljas även företag, som i och för sig torde kunna bära en upprustning utan statsbidrag men som i sig upptagit ett irrationellt företag, vars nät är i behov av genomgripande och kostsamma iståndsättningsåtgärder. I annat fall kan antagas att rationella företag icke vill i erforderlig utsträckning medverka vid det betydelsefulla reorganisationsarbete, som måste ske för landsbygdens elkraftförsörjning.

I reorganisationsarbetet bör statliga organ medverka, dock ej i den utsträckning elupprustningskommittén förordat. Enligt mitt förmenande bör den statliga medverkan inskränkas till att avse ett beaktande av reorganisationsfrågan i samband med prövning av ärenden rörande koncession och överlåtelsestillstånd samt, därest parterna så begär, ett opartiskt ledande av förhandlingar mellan två eller flera distributionsföretag om sammanslagning och ekonomisk överenskommelse i samband därmed. I övrigt bör reorganisationsarbetet helt åvila distributionsföretagen själva som måste anses ha ett uppenbart intresse därav.

Det centrala statliga organ, som skall besluta i ärenden rörande bidrag till upprustning av landsbygdens elnät, finner jag böra vara detsamma som nu avgör ansökningar om bidrag till nyelektrifiering, nämligen elektrifieringsberedningen. Detta har även förordats av elupprustningskommittén och tillstyrkts av samtliga remissinstanser, som yttrat sig över kommitténs förslag. Med hänsyn till de nytillkommande arbetsuppgifternas karaktär bör beredningen, som för närvarande består av chefen för kommerskollegii elektriska byrå, ekonomidirektören i statens vattenfallsverk, chefen för lantbruksstyrelsens planläggningsbyrå samt ordföranden i Svenska vattenkraftföreningens styrelse, förstärkas med en juridiskt utbildad, administrativt välmeriterad ledamot, vilken bör fungera såsom beredningens ordförande, även som med en ledamot, representerande landsbygdsintressena. Samtidigt erfordras en förstärkning av elektrifieringsberedningens kanslipersonal. Jag kan emellertid icke biträda elupprustningskommitténs förslag till dylik förstärkning utan förordar, att för ändamålet ett visst belopp årligen ställes till beredningens förfogande av de medel, som anvisas för bidragsgivning till elnätupprustning, för att av beredningen disponeras till anlitande av expertis och tillfällig arbetskraft. För nästa budgetår, då stödverksamheten i fråga icke kan hinna nå full omfattning, bör till sagda ändamål avdelas högst 60 000 kronor.

Med mitt förslag beträffande den centrala administrationen av elnätupprustningen har jag icke velat föregripa ett framtida ställningstagande till frågan om elektrifieringsberedningens eventuella inordnande i kommerskollegium. Denna fråga väcktes i kollegii petitaskrivelse hösten 1957 men Kungl. Maj:t har enligt uttalande i 1958 års statsverksproposition (X ht, p. 4) ansett spörsmålet böra vila bland annat i avvaktan på erfarenheter rörande den nya lagstiftning inom elområdet, som trätt i kraft den 1 januari i år.

Den regionala administrationen av ärenden rörande bidrag till elnätupprustning torde böra åvila länsstyrelserna. Dessa bör, liksom nu i nyelektri-

fieringsärenden, till det centrala administrationsorganet på området avgiva utlåtanden över bidragsansökningarna samt vidtagna för utarbetandet av sådana, fullt belysande utlåtanden erforderliga kompletterande undersökningar. Vidare bör det ankomma på länsstyrelserna att i de fall som tidigare omnämnts låta hos dem anställda tjänstemän fungera som opartiska förhandlingsledare. Några andra uppgifter berörande elnätupprustningen på landsbygden bör icke åläggas länsstyrelserna. Av de till upprustningsstöd avsedda medlen torde högst 200 000 kronor per budgetår få utnyttjas till anlitande av expertis i elkraftfrågor vid länsstyrelserna samt till bestridande av resekostnadsersättningar och traktamenten för sådan expertis.

Till förfogande för det statliga stödet till elnätupprustningen på landsbygden bör enligt ett redan i det föregående återgivet uttalande av chefen för finansdepartementet i propositionen nr 175 till 1957 års riksdag, vilket uttalande icke föranledde någon invändning från riksdagens sida, under den närmaste 5-årsperioden stå ett sammanlagt belopp av 50 miljoner kronor. Elupprustningskommittén har, såsom förut antytts, vid den prövning av frågan om detta belopps fördelning på de olika budgetåren som uppdragits åt kommittén stannat för att 7 miljoner kronor bör anvisas för budgetåret 1958/59, 11 miljoner kronor för vardera av budgetåren 1959/62 och 10 miljoner kronor för det sista budgetåret under perioden. Detta fördelningsförslag har jag utgått från vid min föredragning av äskandena under nionde huvudtiteln i 1958 års statsverksproposition, varefter Kungl. Maj:t under reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering hemställt om en medelsanvisning av 11 miljoner kronor, varav 7 miljoner kronor för stöd åt upprustningen av landsbygdens elektriska distributionsnät samt återstående 4 miljoner kronor till med reservationsanslaget för närvarande avsedda ändamål. Sedan riksdagen anvisat särskilda medel till upprustning av landsbygdsnäten bör ej längre vissa upprustningsåtgärder få stödjas med anlitande av det belopp, som ursprungligen avsetts enbart för nyelektrifieringsbidrag. Beloppet i fråga har för nästa budgetår föreslagits skola anvisas å en särskild anslagspost.

I anledning av elupprustningskommitténs uttalande att bestämmelserna angående avsättning till förnyelsefond bör bli föremål för omprövning vill jag erinra om att spørsmålet anknyter till det utredningsuppdrag som lämnats 1957 års skatteutredning.

Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter beträffande verksamheten till stöd åt upprustningen av landsbygdens elnät som kan finnas erforderliga, bland annat i fråga om kontroll av statsbidragens användande och förbättringsplanernas fullföljande samt om tidpunkt för bidrags utbetalande.»

Utskottet. Det förslag till grunder för upprustning av landsbygdens elektriska distributionsnät som Kungl. Maj:t framlagt i propositionen 1958: 116 finner utskottet tillfredsställande och ansluter sig därför till detsamma. Detta innebär bland annat, att utskottet tillstyrker, att statsstöd till sådan

upprustning skall, inom ett totalbelopp av 50 000 000 kronor under de närmaste fem budgetåren, i form av bidrag kunna utgå till eldistributionsföretag, som har ett uppenbart behov därav och som utnyttjat tillgängliga möjligheter att på annat sätt anskaffa kapital till upprustningen. Liksom Kungl. Maj:t förutsätter utskottet att samtliga räntabla förbättringsåtgärder utföres utan statsbidrag.

Syftet med det statliga upprustningsstödet bör vara att göra det stöd-mottagande distributionsföretaget ekonomiskt bärkraftigt för framtiden. Därest sagda syfte ej kan vinnas med ett med hänsyn till förhållandena rimligt bidrag bör, såsom Kungl. Maj:t förordat, bidragsansökan avslås under hänvisning härtill. Vederbörande bidragssökande distributionsföretag torde efter dylika avslagsbeslut få antagas i flertalet fall komma att överväga reorganisation av företagen. Såsom framhållits i propositionen bör som en integrerande del av verksamheten för upprustning av elnäten på landsbygden ingå åtgärder i syfte att söka uppnå en reorganisation av på längre sikt oräntabla eldistributionsföretag.

Vad Kungl. Maj:t föreslagit skola gälla såsom villkor för statsbidrag samt uttalat i fråga om storleken av statsstödet i de enskilda fallen ävensom beträffande definitionen av begreppet »ekonomiskt bärkraftigt eldistributionsföretag» biträder utskottet. Likaså delar utskottet Kungl. Maj:ts mening att vid bidragsgivningen företräde ej bör lämnas någon viss företagsstorlek eller företagsform utan att det väsentliga är att de bidragssökande företagen kan bedömas efter upprustning med stöd utav statsbidrag av efter förhållandena rimlig omfattning bli även på lång sikt rationella och räntabla.

I sammanhanget vill utskottet understryka angelägenheten av att icke elnätupprustningen hindras eller fördröjes i besvärande grad av brist på lånemöjligheter för de upprustande företagen. Frågan om att ersätta utlåningen från kraftledningslånefonden med statliga garantier för upprustnings- och nyanläggningskrediter synes utskottet därför böra ingående prövas.

Den centrala administrationen av det statliga elupprustningsstödet har Kungl. Maj:t förordat skola uppdragas åt elektrifieringsberedningen, som samtidigt föreslås förstärkt med en juridiskt utbildad, administrativt välmeriterad ledamot samt med en ledamot representerande landsbygdsintressena. Den regionala handläggningen av ifrågavarande ärenden skall enligt propositionen åvila länsstyrelserna. Dessa Kungl. Maj:ts förslag beträffande administrationen av elnätupprustningen biträder utskottet liksom även Kungl. Maj:ts uttalade synpunkter på frågan, i vilken utsträckning staten administrativt bör medverka i upprustnings- och reorganisationsarbetet. Mot förslaget att 60 000 kronor respektive 200 000 kronor av de för elnätupprustningen avsedda medlen skall under nästa budgetår få disponeras av elektrifieringsberedningen och länsstyrelserna för anlåtande av expertis och tillfällig arbetskraft för elupprustningsärenden har utskottet intet att invända.

Beträffande medelsanvisningen för budgetåret 1958/59 under reservationsanslaget Befrämjande av landsbygdens elektrifiering tillstyrker utskottet

Kungl. Maj:ts hemställan, att anslaget skall upptagas med sammanlagt 11 000 000 kronor, varav 7 000 000 kronor avses för stödet åt upprustningen av landsbygdens elnät och 4 000 000 kronor för kostnader hänförliga till nyelektrifieringsstödet.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må

1) godkänna de riktlinjer för upprustning av landsbygdens elektiska distributionsnät, som angivits i det föregående;

2) till *Befrämjande av landsbygdens elektrifiering* å riksstaten för budgetåret 1958/59 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 11 000 000 kronor.

Stockholm den 11 april 1958

På jordbruksutskottets vägnar:

ANDERS PETTERSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Nord, Jon Jonsson, Sigfrid Larsson, Eskilsson*, Mossberger, Gunnar Berg, Franzén*, Hedström och Uno Olofsson;

från andra kammaren: herrar Pettersson i Dahl, Andersson i Hyssna*, Hæggbloom*, Jonsson i Strömsund, Ahlsten, Lindström, Östlund, Jönsson i Gårds Köpinge, Franzén i Motala och Andersson i Långviksmon.

* Ej närvarande vid justeringen.